

ФАРҲАНГИ МИЛЛӢ ДАР БАРОБАРИ ВОҚЕИЯТҲОИ ИМРӢЗӢ

Шарҳи мухтасар-Аннотатсияи мақола:

Дар мақола муаллиф бар он таъкид мекунад, ки дар таърихи инсонӣ ҳамеша дар муқобили фарҳангу доноӣ ҷаҳолату бефарҳангӣ қарор дошта, қудратмандону гурӯҳҳои манфиатҳо барои раҳна эҷод кардан дар фазои фарҳангӣ ва аз ин тариқ ба ниёзҳои сиёсӣ иқтисодӣ худ даст ёфтан нақшаҳои шум кашида, ноамнию бесуботиро дар манотиқи мухталифи сайёра ба вуҷуд овардаю меоваранд. Муҳимтар аз ҳама, ҷаҳони имрӯз низ дар рӯёруйӣ бо барномасозӣҳои нақшабандӣҳо ба хоҳири касби қудрат ва контроли давлатҳо қарор дорад ва аз ин вазъ ҷойи гурез нест. Ба ин мазмун, талош барои тавсеаи қудрат ва ташаннуҷи бесуботию нооромӣ танишхоро дар миёни ҷомеаҳо ба вуҷуд оварда, неру ва тавоноҳои фарҳангии башарро тадриҷан заиф сохтааст. Дар натиҷаи ҷангу даргириҳо бархурди фарҳангҳо сурат мегирифт ва имрӯз низ ин раванд бо шеваҳои ҷадид идома дорад. Як қатор ҷомеаҳо мавриди таҳмили ақидатию фикрӣ ва маданӣ қарор гирифта, бар асари таҳҷуми сиёсӣ мафкуравӣ ба ҷомеаҳои хошиявӣ ва беҳувият табдил ёфта, бозичаи дасти гурӯҳҳои манфиатҳои минтақавӣ ва ҷаҳонӣ мешаванд. Дар натиҷа, ба қавли Франс Фанон, «зулми фарҳангӣ» манотиқи дар даргирӣ қарордоштаро фаро мегирад.

Ба ин тартиб, инсонӣ огоҳу хушманд ҳамеша барои огоҳӣ бахшидани навъи башар кӯшиш кардааст ва ин навъ инсонро «фарҳангӣ» унвон додаанд, ки ин унвони ифтихорӣ иҷтимоӣ то имрӯз дар миёни ҷомеа аз маҳбубияти вижа бархӯрдор аст. Фарҳангииён бо роҳандозӣ кардани барномаҳои фикрию маданӣ ҳувият ва натиҷатан, фарҳанг дуруст карда, муносибатҳои инсониро бар мабнои фарҳанг устувор намуда, як ҷомеаи низомманд месозанд. Ҷомеаи низомманд ҷомеаи озоду созанда буда, тафохуму ҳамзистии фарҳангиро дар муҳитҳои иҷтимоӣ ба вуҷуд меоварад. Гузашта аз ин,

ҷомеаи низомманд фарҳанги миллиро аз қайдубандҳои гуногуни ахлоқӣ, фикрӣ, ақидатӣ, сиёсӣ ва иҷтимоӣ эмин медорад ва роҳро барои расидан ба ҳадафҳои инсонӣ ва давлатсозии милли ҳамвор месозад. Ин масъалаи муҳимест, ки дар шароити феълии давлат созии милли корсоз мебошад.

Калидвожаҳо: фарҳанг, воқеияти имрӯзӣ, инсони фарҳангӣ, бархурди тамаддунӣ, зулми фарҳангӣ, таҳмили ақидатӣ, давлатдории милли.

Аз бозе ки инсон худро дар баробари табиат ва ҷаҳони бекарон шинохт, ба эҷод ва офариниш машғул шуд ва аз ин тариқ нахуст мубориза ва муқовиматро барои зинда мондан ва баъдан ба вучуд овардани фазои муътадили зистӣ идома дод. Дар масири шинохт ва муқовимат бо ҳаводиси табиӣ инсонро маҷмӯаи донишҳою бинишҳояш, ки аз роҳи таҳрики сохтмони мағзӣ имконпазир шуда, шартан фарҳанг ном гирифтаанд, мадад кард. Аз ин ҷост, ки фарҳанг қудрат ва тавоноии равонию ҷисмии инсон аст, ки ўро дар идомаи ҳастӣ кумак мекунад ва дар бархӯрдҳои зиндагӣ муқовиматпазир месозад. Ба сухани дигар, инсон, аз замоне ки бо кумаки абзорҳои сохтаи хеш кори иҷтимоии муфид анҷом дода тавонист, роҳи хешро аз соири ҳайвонот ҷудо карда, ба ин ҳақиқат пай бурд, ки дар ҷойгоҳи фаротар аз ҷаҳони ҳайвонӣ қарор дорад ва мавҷуде тавлидгар ва офаранда аст (7,7). Маҳз ҳамин ҳунари офарандагӣ ва тавлидгарӣ, ки аз қудрату неруи инсонӣ бармеояд, фарҳанг номида мешавад ва инсон бо ин навъи қудрату дониш асрҳо ҷаҳони перомуни худро ободу зебо карда, то имрӯз дар ин масир бардамона гом бармедорад. Ба ин маънӣ:

*Инсон, ки ба фарзонагӣ гардида ҷамоҳанг,
Оварда заминрову замонро ба фарочанг,
«Фар» донишу қудрат буваду «ҳанг» мар оҳанг,
Бо ин «фар»-у ин «ҳанг» шавад халқ бафарҳанг.*

Ҳадафи зиндагӣ ва зистан ҳам дар тасаввури инсон ҳамин фарҳанг аст, ки дар буруз кардани тавоноӣҳои ботинӣ ва сиришӣ ва мунтаҳо, раҳонидани мардум аз мушкилоти зиндагӣ таҳаққуқ меёбад. Дар

сарғахи фарҳанг ва қудрати фарҳангӣ ақлу донишу хуш, ки аз огоҳӣ сарчашма мегиранд, қарор дорад. Инсонӣ огоҳу хушманд ҳамеша барои огоҳӣ бахшидани навъи башар кӯшиш кардааст ва ин навъ инсонро «фарҳангӣ» унвон додаанд, ки ин унвони ифтихории иҷтимоӣ то имрӯз дар миёни ҷомеа аз маҳбубияти вижа бархӯрдор аст. Фарҳангииён бо роҳандозӣ кардани барномаҳои фикрию маданӣ хувиат ва натиҷатан, фарҳанг дуруст карда, муносибатҳои инсониро бар мабноси фарҳанг устувор намуда, як ҷомеаи низомманд месозанд. Ҷомеаи низомманд ҷомеаи озоду созанда буда, тафохуму ҳамзистии фарҳангиро дар муҳитҳои иҷтимоӣ ба вучуд меоварад. Гузашта аз ин, ҷомеаи низомманд фарҳанги миллиро аз қайдубандҳои гуногуни ахлоқӣ, фикрӣ, ақидатӣ, сиёсӣ ва иҷтимоӣ эмин медорад ва роҳро барои расидан ба ҳадафҳои инсонӣ ва давлатсозии миллий ҳамвор месозад. Ин масъалаи муҳимест, ки дар шароити феълии давлатсозии миллий корсоз мебошад.

Мусаллам аст, ки дар таърихи инсонӣ ҳамеша дар муқобили фарҳангу доноӣ ҷаҳолату бефарҳангӣ қарор дошт ва қудратмандону гурӯҳҳои манфиатхоҳ барои раҳна эҷод кардан дар фазои фарҳангӣ ва аз ин тариқ ба ниёзҳои сиёсӣ иқтисодии худ даст ёфтан нақшаҳои шум мекашиданд ва ноамнию бесуботино дар манотиқи мухталифи сайёра ба вучуд меоварданд. Мутаассифона, ҷаҳони имрӯз низ дар рӯерӯӣ бо барномасозӣҳои нақшабандӣҳо ба хоҳири касби қудрат ва контроли давлатҳо қарор дорад ва аз ин вазъ ҷойи гурез нест. Ба ин мазмун, талош барои тавсеаи қудрат ва ташаннуҷи бесуботино нооромӣ танишҳоро дар миёни ҷомеаҳо ба вучуд оварда, неру ва тавоноҳои фарҳангии башарро тадриҷан заиф сохтааст. Дар натиҷаи ҷангу даргириҳо бархӯрди фарҳангҳо сураи мегирифт ва имрӯз низ ин раванд бо шеваҳои ҷадид идома дорад. Як қатор ҷомеаҳо мавриди таҳмили ақидатию фикрӣ ва маданӣ қарор гирифта, бар асари таҳҷуми сиёсӣ мафкуравӣ ба ҷомеаҳои хошиявӣ ва беҳувиат табдил ёфта, бозичаи дасти гурӯҳҳои манфиатхоҳи минтақавӣ ва ҷаҳонӣ мешаванд. Дар натиҷа, ба қавли Франс Фанон, «зулми фарҳангӣ» манотиқи дар даргирӣ қарордоштаро фаро мегирад.

Мусаллам аст, ки бархӯрд ва муқолимаи тамаддунҳо собиқаи тӯлони таърихӣ дошта, дар масири таърихи миллий ҳанӯз аз давраи истилои Искандари Мақдунӣ шурӯъ шудааст ва то имрӯз идома меёбад (5,47.) Мардуми форсу тоҷик аз қадимулайём бо воқеиятҳои

гуногуни сиёсию иҷтимоӣ мувоҷеҳ буда, дар ин замина таҷрибаҳои зиёдеро пушти сар кардааст. Даргирӣ бо мушкилоту воқеиятҳо ва муҳимтар аз ин, муқовимату муборизаи бардавом бо мафкураҳои бегона ва сиёсатҳои аҷнабӣ дар таърих фарҳанги миллиро ҳамеша ҳамсафарӣ намудааст.

Бархӯрд бо аҷониба дар сарнавишти милли аз марзи боварҳои устуравӣ-мифӣ оғоз ёфта, то ба ҳадди таърихӣ давом кардааст. Ба қавли муҳаққиқон, нахустин тасвирҳое, ки аз бостонитарин адабиёти форсӣ-тоҷикӣ гувоҳӣ медиҳанд, ба маҷмӯае аз қиссаҳои динӣ ва қавмӣ иртибот доранд, ки дар Шарқи Ирон ва дар маҷмӯаи чуғрофӣ ва фарҳангии Хуросони бостон шакл гирифтаанд (11,17). Маълум аст, ки нахустин намунаҳои фарҳанги милли дар асотири инъикос ёфтаанд. Устура нишонае аз адами огоҳии башар аз илалӣ воқеии башар аст. Ба назари муҳаққиқон, инсон ба пайравӣ аз тахайюли худ барои рӯйдодҳо иллат ва ангеа метарошад ва ба ин тартиб тахайюлро ба воқеиятҳо пайванд медиҳад (10,55). Ба сухани дигар, устура таҷассуми ормонии оянда аст (1,21) ва башари нахустин бардошти худро аз зиндагӣ ба тариқи устура баён кардааст (6,238).

Маҳз дар қадимтарин давраи ормонгароии милли, ки дар асотири Ҷамшеду Фаридун инъикос ёфтааст, бархӯрди рӯшанию торикӣ, некию бадӣ, ҳунару беҳунарий ва фарҳангу ҷаҳолат ба мушоҳида мерасад. Ҷамшед бавучудоварандаи фарҳангу ҳунари аҷдодӣ ва Заҳҳок барҳамзанандаи фарҳангу ҳунари бумӣ шинохта мешавад. Бо сари қудрат омадани Заҳҳоки аҷнабӣ ва шикасти Ҷамшеди пешдодӣ зулму дурӯғ бар ҷомеа мусаллат шуда, фарҳангу ҳунар хор мегардад:

*Ниҳон гашт ойини фарзонагон,
Пароканда шуд коми девонагон.
Ҳунар хор шуд, ҷодуӣ арҷманд,
Ниҳон ростӣ, ошкоро газанд.
Шуда бар бадӣ дастӣ девон дароз,
Зи некӣ набудӣ сухан ҷуз ба роз (8,51).*

Дар асотири бостонии милли Заҳҳок (шакли қадимиаш Ажидахҳок) аз ибтидо алайҳи рӯшанӣ ва барподорандаи торикӣ будааст. Заҳҳок, ки намояндаи сиёсату фарҳанги бегона аст, Хуршедро мебалъад. Вобаста ба ин, дар миёни омма то имрӯз ақидае ба ин

мазмун роиҷ аст, ки ҳангоми кусуф ё гирифтани Офтоб мардум табул ташт мезананд, то Заҳҳок Хуршедро раҳо кунад (12,23). Ин расму одати куҳан ва собиқадор бозмондаи тарзи бархӯрди ду тарзи биниш ва ду фарҳанги мутақобил мебошад, ки ба таври худогоҳ ва нохудогоҳ дар хотираи мардумӣ ҳифз шудааст. Ба ин минвол қаҳрамони устурии миллий Фаридун кори Ҷамшедро идома баҳшида, Заҳҳоки бефарҳангро шикаст дода, фарҳанги миллиро, ки дар даври пешин барномарезӣ шуда буд, дубора эҳё мекунад. Ин аст, ки Фаридун зиндакунандаи ойини куҳани Ҷамшедӣ аст (11,24). Зимнан, фарҳанги миллий дорои пореа устураматнҳои ҳунарий ва адабӣ аст, ки ҳаммонанди решаҳои амиқ ин фарҳангро мустақам ва устувор нигоҳ дошта, дар тӯли таърих ба гунаҳои мутафовите зухур ва таҷаллий кардаанд. Он устураматнҳо мучиби тадовуми аносири фарҳангии як ҷомеа дар тӯли таърих шуда, бо густариши худ ин аносирро аз насл ба насл дигар ва аз аср ба аср дигар мунтақил кардаанд. Аз ин лиҳоз, устураматнҳо дар сурати такрор напасируфтани ва таҳаввул наёфтани аз байн мераванд ва умри онҳо ба поён мерасад. Кайфият ва такрорпазирии онҳо мучиби тадовум ёфтани ва зинда мондани онҳо мегардад. Бинобар ин, устураматнҳо тадовуми фарҳанг, ҷилавгирӣ аз фаромӯшӣ ва гусастии фарҳангианд. Бар ҳамин асос, яке аз муҳимтарин шохҳои шинохти як миллат шинохти устураматнҳои он ва татаввури таҳаввулояти онҳост (2, Ҳафт).

Дар қолаби ойин ва фарҳанги зардуштӣ асолати фарҳанги миллий, ки бар пояи ростию росткорӣ созмон ёфтааст, давом мекунад. Дар фарҳанги зардуштӣ ростӣ ба сифати ягона, ҳақиқат ва маънии он баробар бо маънии инсон, табиат ва Худо доништа мешуд. Дар ин биниши дуалистӣ «ростӣ» бо «дурӯғ» дар зиддият қарор дода мешуд, ки ба сифати ду қувваи ифодакунандаи зиндагӣ ва нозиндагӣ дар ҳолати набарди ҳамешагӣ қарор доштанд. Ростӣ ифодакунандаи зиндагӣ, некӣ, зебоӣ дар набарди ҳамешагӣ бо нозиндагӣ, бадӣ ва зиштӣ дасту панҷа нарма мекунад (13,25-26).

Агар аз марзи устура берун бароем ва ба сарҳадди таърих ворид гардем, душманони мардуми иронитабор доимо ба таври мустақим ва ғайримустақим ба фарҳанги миллий, аз ҷумла ойинҳои қадимаи миллию мардумӣ, назари Наврӯзу Меҳргон ва Сада мубориза мебуданд. Аз назари бузургон, ба хатар афтодани Наврӯз маъно ба хатар мувоҷеҳ гардидани марзу буми ватанро дошт. Масалан, вақте ки

сарлашқари иронӣ Баҳроми Чӯбин аз хатари вуруди лашқари Совашоҳи турк дарак медиҳад, ба мардум бонги изтироб мезанад, ки душман аслҳои фарҳангӣ ва қолабҳои хувиятии мо, ки дар ҷашнҳои бузурги Наврӯзу Сада таҷассум ёфтаанд, аз байн мебарад. Ба ин маънӣ иддао мекунад:

*Кунад бо замин рост оташкада,
На Наврӯз монад, на ҷашни Сада (8,34).*

Ё ин ки дар ҷойи дигар ба ин мазмун садои даъвӣ дармеояд:

*Гар эдун, ки гӯйӣ, ки пирӯз нест,
Аз он пас варо низ Наврӯз нест (8,76).*

Ба ин тартиб Фирдавсӣ аз забони сипаҳсолори ботадбир пирӯзии адувони ирониро пешгӯӣ карда, ҳушдор медиҳад, ки лашқари душман хувияту аслият ва ҷавҳари моро, ки дар батни ҷашнҳои миллии Наврӯзу Сада нуҳуфтаанд, аз байн мебарад:

*Аз ин зогсорони беобу ранг,
На ҳушу на дониш, на ному на нанг.
Ҳам оташ бимирад ба оташкада,
Шавад тира Наврӯзу ҷашни Сада (8,274).*

Дар шароит ва марҳилаи нави муносибатҳои иҷтимоӣ сиёсии ҷаҳонӣ, ба қавли ҷомашиноси муосир ва муаллифи китоби машҳури «Бархӯрди тамаддунҳо» Самюэл Хантингтон, сиёсати глобалӣ сиёсати тамаддунҳоро ташкил медиҳад ва бар мабноси ин, рақобати давлатҳои абарқудрат дар пояи бархӯрди тамаддунҳо сурат мегирад (9,7). Дар ин давра бархӯрдҳо шаклу намудҳои гуногунро ба худ мегиранд. Муҳаррикони асосии ин раванд миллату нажодҳо ва дину идеологияҳо мебошанд. Ин аст, ки мо дар баробари воқеиятҳои хеле ҳассоси имрӯзӣ қарор дорем. Муҳимтар аз ин, қудрат ва бозигарони сиёсати ҷаҳонӣ меҳоянд ҷомеаи ҷаҳонӣ, бавижа Шарқи мусулмониро дар қолаби бовару иттилооти дурӯғин қарор дода, ба ин васила онҳоро дар ҳолати бемориҳои музмини фикрию иҷтимоӣ, минҷумла ноогоҳӣ, ҷаҳолат, таассуб, хурофот, печидагӣ, нофаҳмӣ, дарҳамбарҳамӣ, бегонасолорӣ, дурӯғбофӣ ва дурӯғпарастӣ нигоҳдоранд. Таъкиди донишманди муосири рус Владимир Истархов дар ин маврид бамаврид аст: «Ҳадафи онҳо (бозигарони сиёсати ҷаҳонӣ – Н.Н.) ҳамеша як дурӯғро ба дурӯғи дигар иваз кардан буда, мекӯшанд, инсон аз фазои иттилоотии онҳо, ки худашон омода кардаанд, берун

набарояд» (3,4). Ҳассосияти воқеиятҳои имрӯзаро муҳаққиқи муосир Гейр Лундестад хеле хуб ба риштаи тасвир баркашидааст: «Дар ҳоли ҳозир мо қудрати бузург ва рақобати мутақобили қудратҳои бузургро мебинем, ки дар як дақиқа мавҷудияти тамоми инсониятро қатъ карда метавонанд» (4,12). Акнун инсон бо ин гуна воқеиятҳои талхи имрӯзӣ мувоҷеҳ аст ва бо ин воқеиятҳо аз тариқи василаҳои гуногун, ки муассиртаринаш фарҳанги милли аст, дасту панҷа нарм мекунад. Ин воқеиятҳо имрӯз бо истифода аз технологияи навини иттилоотӣ хатарноктар шудаанд ва дар қолаби бозиҳои геополитикӣ рӯ зада, ҷомеаҳои камзарфиятро ба гирдоби бало ва мусибатҳо мекашанд. Истифода аз омил ва ё фактори дин бозиҳои сиёсӣ мафкуравиरो тобиши дигар додааст ва ҳадди ақал дар маҳдудии ҷомеаҳои Ховари Миёна дар сад соли ахир истифодаи абзорӣ аз мазоҳиби исломӣ ба ҳукми анъана даромадааст. Ин вазъият, қабл аз ҳама, ба фарҳангҳои бумӣ таъсири манфӣ мерасонад.

Гузашта аз ин, геополитика, бозиҳои геополитикӣ ва тақсимои сиёсии ҷаҳон, агарчи дар доираи илмҳои сиёсӣ мафҳум ва истилоҳоти модерн ҳисобида шуда, мутаносибан таърихи камтар ва ё зиёдтар аз садсола дорад, дар таърихи сиёсии ҷаҳонӣ аз собиқаи тӯлонӣ бархӯрдор аст. Агар мамолики мусулмонӣ ва мушаххасан, Шарқи исломиро дар назар бигирем, бозиҳои геополитикӣ бештар дар доираи диёлати исломӣ ҷарх задаанд ва ҷуноне ки мушоҳида мекунем, имрӯз низ дар тахтаи бозиҳои ҷаҳонӣ исломи сиёсӣ минҳайси муҳраи асосӣ мавриди истифода қарор мегирад. Бар ин асос, аз нимаи дуҷуми асри нуздаҳум коргирӣ аз исломи сиёсӣ ва ба манофеи ҷомеаи сармоядорӣ истифода ва сӯйистифода шудани он аз силсилаи барномарезиҳои калидии қудратҳои ҷаҳонӣ буда, бо андӯхтани таҷрибаю собиқа минбаъд истифодаи дин ва мазҳаб дар баҳам задани бофтҳои иҷтимоӣ ва тафохуми фарҳангӣ ба амри зарурӣ ва стратегӣ табдил ёфтааст. Ин раванд дар ибтидои садаи бист ба стратегияи сиёсати хориҷии империализми ҷаҳонӣ табдил ёфта, таъсиси гурӯҳҳои муташаккили ҷиноӣ аз ҳисоби ифротгароӣ исломӣ ва ташкил додани равияву фирқаҳои динӣ ҷиҳати дар ҳоли парешонӣ ниғаҳ доштани давлатҳои воқеаҳои шарқи мусулмонӣ ва таҳти контроли ҳамешагӣ қарор додани онҳо ба ҳукми анъана даромад. Ин аст, ки тамоми созмонҳои сирри динӣ-мазҳабӣ дар маҳдудии мамолики Шарқи исломӣ таҳти назар, ҳидоят ва ҳимояти

қудратҳои ҷаҳонӣ амал карда, баҳри бароварда сохтани манофеъ ва ниёзҳои сиёсӣ иқтисодии бегонагон хизмат кардаанд.

Созмондихӣ ва барномарезии пружаҳои динӣ-мазҳабӣ, ки одатан ба хотири ба вучуд овардани фазои ноорому бесубот дар ҷомеа ва бебандуборӣ дар минтақаҳо ва аз ин ҳисоб касб кардани лавозими иқтисодӣ молиявӣ роҳандозӣ мешаванд, сухани тоза нест. Бахусус, аз ибтидои асри бист сарпарастони пружаи исломи сиёсӣ дар мамолики арабӣ «иқдомот»-и густарда рӯйи даст гирифта, бар асоси концепсияи динӣ-мазҳабӣ ва истифода аз нуфузи лидерони маҳаллии мазҳабӣ тарҳҳоеро таҳия ва амалӣ намуданд. Ин гуна тарҳҳои динӣ, албатта, таҳти сарпарастии молиявӣ иқтисодии созмонҳои пасипардагии ғарбӣ дар байни кишварҳои исломӣ аз ҷониби исломӣ салтанатталаб ва худбохта ҳамсадоӣ пайдо кард. Чи хеле ки болотар ишора кардем, исломи сиёсӣ дар сад соли ахир ба сифати абзори муҳимтарини мафкуравӣ ва сиёсӣ дар дасти созмону гурӯҳҳои манфиатпеша ва султахоҳ қарор гирифта, танишу ихтилофотро дар миёни ҷомеаҳои суннатии мамолики Шарқи мусулмонӣ ба вучуд овардааст. Аз ин ҷост, ки минтақа ва ҷаҳони имрӯз рӯз дар миён ба ҳаводиси даҳшатбори экстремизм, радикализм ва терроризми динӣ-мазҳабӣ дар қолаби исломи сиёсӣ даргир мешавад ва мақомотҳои расмӣ, ниҳодҳои давлатӣ, ҷавомеи маданӣ ва умуман, мардуми минтақаҳои гуногуни ҷаҳон саъю талош меварзанд, ки бо ҳар роҳу василаи дастрас аз раванди таҳриқоти даҳшатафкании динӣ ҷилавгирӣ шавад. Аммо, чуноне ки шоҳидем, вазъ на танҳо беҳбудӣ намеёбад, балки рӯз аз рӯз муташанниҷтар мегардад. Роҳҳалҳое, ки иттиҳодияҳои сиёсӣ ва ҳар гуна эътилофҳои динӣ дар даҳ-понздаҳ соли ахир андешида, манзур месозанд, бесамар буда, мушкил андар мушкилро дар фазо ва муҳитҳои иҷтимоӣ ва сиёсӣ мазҳабии манотиқи даргири Шарқи исломӣ эҷод мекунанд. Ин ҳолати бухронӣ, ки аз динмадорӣ ва мазҳабпарастии ҷомеаҳои суннатии шарқӣ маншаъ гирифтааст, тамоми паҳлуҳои ҳаёти мардуми кишварҳои исломиро фаро гирифта, роҳи рушду тараққиро аз ҳар ҷиҳат мебандад. Воқият ин аст, ки исломи сиёсӣ ба абзори геополитикии қудратҳои ҷаҳонӣ бадал шудааст. Дар ин вазъияти ҳассос фарҳангҳои миллии бо чӣ мушкилоте мувочеҳ мегарданд ва фарҳанги миллии мо, тоҷиконро дар ояндаи наздик чӣ мунтазир хоҳад буд? Ин пурсиш роҳандозӣ намудани чанд тадбири муҳимро тақозо мекунад, аз ҷумла:

а) омӯзиш ва шинохти дурусти фарҳанги бумӣ ва вижагиҳои он;

б) андӯштани таҷрибаҳои илмию фарҳангӣ ва сиёсию мафкуравӣ дар муносибат ва бархӯрд бо фарҳангу тамаддунҳои бегона, ки решаи таҳҷумӣ ва ҳувиётбарангезӣ доранд;

в) пур кардани кӯлвори донишҳои муосири сиёсӣ ва фалсафӣ тавассути мутолеоти адабиёти илмӣ-таҳқиқии ватанию хориҷӣ, аз ҷумла осори ба мавзӯоти муҳими геополитикӣ ва оянданигарӣ бахшидашудаи Хантингтон, Бжезинский, Фукуяма, Комский, Тоффлер ва дигарон;

г) шинохти илмии адёну мазоҳиби ҷаҳонӣ, минҷумла динҳои сомӣ—яхудӣ, масеҳӣ ва ислом ва қиёси тафаккуроти динӣ-мазҳабӣ бо теорема, аксиома ва гипотезаҳои илмӣ-фалсафӣ;

ғ) омӯзиш ва истифодаи усулу методҳои улуми табиӣ-риёзӣ дар таҳлили падидаҳои табиӣ ва ҳаводиси иҷтимоӣ;

д) ҳамиштироки ва ҳамшарикии миллию мардумӣ дар муқовимат бо мафкураи ҳувиётшикани аҷнабӣ ва таблиғи хурофоти динӣ-мазҳабӣ. Қисмати охири тадбири дастабандишуда – ҳамшарикии миллию мардумӣ дар раванди муқовимат бо мафкураи ҳувиётшикани бегона марҳилаи ҷамъбастию мубориза махсус меёбад. То он даме ки ҷомеа ва фарҳангиёни миллий ба ин марҳила нарасанд (расидан ба ин марҳилаи ниҳой ба сатҳи баланди огоҳӣҳои иҷтимоӣ ва миллий вобаста аст), гуфтугузор дар мавриди ҳувиёт ва асолати миллий ва ҳамчунин истодагарӣ дар баробари воқеиятҳои талхи имрӯзӣ бенатиҷа мебошад. Аз ин лиҳоз, омӯзиш ва шинохти арзишҳои миллий ва мардумӣ дар марҳилаи аввал зарурат дорад.

Ҷо додани арзишҳои миллий дар зехни насли наврас ва ҷавон кори мунтазам ва мудавоми фарҳангиёну зиёиёни ватанӣ мебошад ва ҷараёни зехнсозии миллий аз марзи хонавода шурӯъ шуда, то ба ҳадди ниҳодҳои дигари иҷтимоӣ (боғчаи мактаб, муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва баъдидипломӣ, муассисоти фарҳангӣ-фароғатӣ, созмонҳои ҷамъиятӣ ва амсоли инҳо) мерасад. Тарбияи зехнӣ ва фарҳангӣ, қабл аз ҳама, дар марҳилаи ҷанинии ташаккул ва рушди насли миллий корсозтар аст. Агар фазои марҳилаи ҷанинӣ бо андешаи солими бумӣ ва арзишҳои инсонсозии миллий комил гардад, таҳдиди бӯҳрони беҳувиётӣ дар ҷомеаи тоҷикӣ коҳиш ёфта, роҳи ҳувиётшиносии миллий ҳамвор мегардад. Бинобар ин, аз ин марҳила – аз замони туфулият мебошад шурӯъ кард, то насли навраси мо бо

шинохти арзишҳои миллӣ ва бумӣ ба воя расида, бо онҳо хӯ гирифта, бузург шавад ва минбаъд ҳадафмандона ҷилави таҳҷумоти фарҳангҳои зӯргӯ ва зиддиинсонии бегонаро бигирад.

Феҳристи адабиёт

- 1.Ашрафзода Ризо. Таҷаллии рамзу ривоят дар шеърӣ Аттори Нишобурӣ. –Техрон: Интишороти «Асотир», 1373.
- 2.Баҳман Номвари Мутлақ. Ҳамчун рӯде сабзофарин – дар китоби: Устураматни ҳувиятсоз (ҳузури Шохнома дар адабу фарҳанги иронӣ. Ба қушиши Баҳман Номвари Мутлақ.) -Техрон: Ширкати интишороти илмӣ ва фарҳангӣ, 1387.
- 3.Истархов Владимир. Удар русских богов. - Москва, 2004.
- 4.Лундестаг Г. Восток, Запад, Север, Юг. Основные направления международной политики. – Москва: Издательство «Весь мир», 2002.
- 5.Назария ва методологияи ваҳдати миллӣ. –Душанбе: Дониш, 2007.
- 6.Сарт Ҷон Пол. Адабиёт чист? Тарҷумаи Наҷафӣ ва Раҳимӣ. –Техрон, 1367.
- 7.Фашоҳӣ Муҳаммадризо. Аз Готҳо то маршрутият. Гузорише кӯтоҳ аз таҳаввулоти фикрӣ ва иҷтимоӣ дар ҷомеаи феодалии Ирон. –Техрон, Гутенберг, 1354.
- 8.Фирдавсӣ Абӯлқосим. Шохнома(аз рӯйи ҷопи Маскав). Матни илмӣ-интиқодӣ. Ҷилди аввал. Ба қушиш ва зерӣ назари доктор Саид Ҳамидиён. –Техрон: Нашри Қатра, 1373.
- 9.Хантингтон Самюэль. Столкновение цивилизаций. –Москва: АСТ, 2006.
- 10.Ҳаририён Маҳмуд, Шаҳмирзодӣ Содик, Малик, Омӯзгор Жола, Мирсаидӣ Нодир. Таърихи Ирони бостон. –Ҷилди аввал. -Техрон:

Созмони мутолиа ва тадвини кутуби улуми инсонии донишгоҳҳо,
1380.

11.Ҷомӣ Муаззин Муҳаммад Маҳдӣ. Адаби паҳлавонӣ(Мутолиае дар таърихи адаби деринаи иронӣ аз Зардушт то Ашкониён). -Техрон: Нашри Қатра, 1379.

12.Шамисо Сирус. Тарҳи аслии достони Рустам ва Исфандиёр. Дар перомуни Рустам ва Исфандиёр. –Техрон, 1369.

13.Шаҳобуддинов Нуриддин. Дар сапедадами озодандешӣ. Душанбе, 2018.